

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיועו של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדַת יָמִים HEMDAT YAMIM

ויקהל תשס"ח

פרשת שבוע

לפרוש כנפים ולעוף

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בשבוע שעבר, ב"חמדת ימים" לפרשת **כי תשא**, הסברנו כי פרשית השבת המופיעה בתחילת פרשת ויקהל אחרי חטא העגל, משמעותה כי חטא העגל נסלח, עם ישראל חזר למדרגה רוחנית של "שמירת שבת" ויכול מחדש להציב לעצמו מטרה רוחנית כמרכז חייו - את השבת (עינינו שם).
השבוע נתייחס לנושא זה מבחינת הכרובים.
רבים שאלו כיצד אחרי הכישלון בעגל נתן הקב"ה ציווי לבנות כרובים בקודש הקדשים, הרי לכאורה גם זו ח"ו הגשמה?

ננסה להסביר מדוע הציווי על עשיית הכרובים מהווה שינוי כיוון מאוד נצרך, דווקא אחרי הכשל. מן הכתובים עולה בבירור כי הן הכרוב והן העגל, הם חלק מ"מעשה מרכבה". נשתדל ל"פרש את שיחתנו" בלי לעבור על הדרת חז"ל "אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד" (משנה, חגיגה ב, א).

הנביא יחזקאל מתאר את המרכבה בפירוט פעמיים. הראשונה בפרק א':
"**וַדְמוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אֲרִיָה אֶל הַיָּמִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל לְאַרְבַּעַתָּן וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּן**" (פסוק י)

השניה בפרק י':
"**וְאַרְבַּעָה פְּנִים לְאֶחָד פְּנֵי הָאֶחָד וּפְנֵי הַפְּרֹב וּפְנֵי הַשְּׂנִי וּפְנֵי אָדָם וְהַשְּׂלִישִׁי פְּנֵי אֲרִיָה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי נֶשֶׁר**" (פסוק יד).
ההבדל מאוד בולט ה"שור" נעלם וה"פרוב" תפס את מקומו. חז"ל הסבירו זאת בדרך הבאה:
"אמר ריש לקיש: יחזקאל ביקש עליו רחמים והפכו לכרוב. אמר לפניו: רבונו של עולם! קטיגור (השור=חטא העגל) יעשה סניגור? (חגיגה יג ע"ב).
הקשר בין "מעשה מרכבה" לחטא העגל מופיע בחז"ל גם בדרך הבאה:

"אמר הקב"ה למשה... ואני רואה אותם שאחר שאבא לסיני ליתן להם את התורה ואני חוזר בטראמלין שלי (במרכבה שלי) שלי שהן מתבוננות בו ושומטים אחד מהן ומכעיסים אותי בו שנאמר "ופני שור מהשמאל לארבעתן", והם מכעיסים אותי בו שנאמר (תהלים ק"ו כ) "וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדִם בְּתַבְנִית שׁוֹר"
(שמות רבה פרשה מב ד"ה ד"א לד)

משני המדרשים הללו נוכל ללמוד:
א. גם חטא העגל היה ניסיון לעבוד את הקב"ה.
ב. ההליך המופיע בפרשיות כי תשא וויקהל, המעביר את עם ישראל מעשיית עגל לעשיית כרובים הוא הליך של תיקון וסנגוריא על עם ישראל.
השור והעגל הם סמל לצרכיו הגשמיים של האדם בעולם החומר. הכתוב מלמד אותנו:
"**וְרָב תְּבוֹאוֹת בְּכַח שׁוֹר**" (משלי י"ד ד).

הדרך לרווחה כלכלית בימי התנ"ך עברה דרך השור. כל ניסיון לשים את השור במרכז וק"ו לסגוד לו גם כחלק מ"מרכבתו" של הקב"ה אסורה ומסוכנת. מכאן ועד להשתעבדות לעולם החומר המרחק קצר מאוד. הכרובים לעומת זאת, הם אומנם חלק מהמרכבה, שפירושה הכוחות באמצעותם הקב"ה מנהיג ומנהל את העולם, אבל זהו החלק הכי פחות גשמי, בכל עולם החומר. גם את הכרובים אסור בשום פנים ואופן לעבוד או לסגוד להם. אבל הקב"ה התיר להשתמש בהם כסמל להשכנת שכינה, אולי כדי לחזק את התבונה כי אף על פי שגם את החומר יש לקדש, הדרך לסמל זאת היא דווקא על ידי "הַפְּרָבִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה" (שמות ל"ז ט) ולא על ידי "תַּבְנִית שׁוֹר אֲכֵל עֵשֶׂב" (שם). גם בעולם הזה, העולם הגשמי, שאיפת חייו היא כלפי מעלה.

דווקא ההצלחות הכלכליות המופלאות של מדינת ישראל בשנים האחרונות, הן שמחייבות אותנו להתריע. המטרה של מדינת היהודים - מדינה יהודית, איננה רווחה חומרית. הרווחה החומרית היא אמצעי לבנות חברה שמרכז הווייתה היא השבת והשאיפות הרוחניות שהיא מסמלת.

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה

"משפט והלכה בישראל" – בית הדין לענייני ממונות שליד "ארץ חמדה".

לפניות לבית הדין התקשרו ל"ארץ חמדה": 02-5371485, פקס 02-5379626 או דוא"ל beitdin@eretzhemdah.org במדור זה אנו מביאים פסקי הלכה מתומצתים של בתי דין לענייני ממונות.

פסקי הדין המפורסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל'. כמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת פרסומם היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים.

פסק דין: חתימה על חוזה ללא הבנתו / הרב ברוך יצחק לוי

עורך: הרב יואב שטרנברג

תיאור המקרה: התובעת שכרה דירה מהנתבע. בחוזה השכירות סוכם, ששכר הדירה יעמוד על סך של 100 ש"ח בחודש. כמו כן, סוכם שכל הוצאות התיקונים יחולו על השוכרת. שני הצדדים מודים כי התובעת שילמה מראש סך של 50,000 ש"ח, אם כי אין לדבר אזכור בחוזה. כיום, עשר שנים לאחר חתימת החוזה, הדירה במצב חמור מאוד, והוצאות התיקונים רבות. **התביעה:** התובעת טוענת, כי היות שאינה יודעת קרוא וכתוב, לא הבינה על מה היא חותמת. ברור שלא היתה מסכימה שכל הוצאות התיקונים יחולו עליה – לכל היותר מחציתם. **תשובת הנתבע:** הנתבע טוען שנתן את החוזה לנתבעת על מנת שתראה אותו לאדם אמין בעיניה, ועל כן אין בטענתה ממש.

פסק הדין: בית הדין קבע שחתימת התובעת אינה מחייבת אותה. **הנימוקים:** השולחן ערוך (חושן משפט סימן מה סעיף ג) פוסק: "הודאה בחתם ידו, והשטר בגופן של עובדי כוכבים, והדבר ברור שאינו יודע לקרות, ויש עדים שחתם עד שלא קראו, מכל מקום מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו".

ובמקום אחר (שם סימן סא סעיף יג): "מי שטען על כתובת אשתו שהיה עם הארץ ולא הבין כשקרא החזן הכתובה והתנאים, אין שומעין לו. הגה: והוא הדין בשאר דקדוקים שיש לדקדק מן השטר, ולא אמרינן דהאי גברא לא דקדק כל כך, וכמו שנתבאר בסמוך".

ואם כן, לכאורה יש לדחות את טענת התובעת. אמנם, הסמ"ע (סימן סא סקנ"ג) כתב שהטעם שהחתימה מחייבת הוא: "דהוה ליה לומר כן מתחלה: אינני מבינו - תפרשהו לי ואדע...".

ואם כן, בנדון דידן שהתובעת אכן ביקשה שיפרשו לה את החוזה, הרי ברור שלא חתמה אלא על דעת מה שהסבירו לה.

על פי הבירור שערך בית הדין, מי שהסביר לתובעת את החוזה לא פירש לה אותו באופן מילולי, אלא רק נתן לה עצה כללית, אם החוזה עשוי כהוגן או לא. והיות שבחוזה לא כתוב שהיא שילמה סכום גדול כל כך מראש, מסתבר שמי שהסביר לה את החוזה, התעלם מפרט זה, וברור שאילו היה יודע ששילמה מראש סכום גדול כל כך, לא היה מייעץ לה לחתום על החוזה הזה, מאחר שכל חובת התיקונים חלה עליה לבד. במקרה כזה, ההסבר שניתן לתובעת איננו מסביר את משמעות החוזה, וממילא חתימתה אינה מחייבת.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

"הלכה פסוקה" הינה יוזמה להפצת תקצירים של פסקי דין בענייני ממונות של בתי דין שונים בתוך "חמדת ימים" נפרסם כל שבוע פסק דין אחד. גיליונות "הלכה פסוקה" ישלחו במייל אחת לשבועיים לכל המעוניין, ויכללו 3-4 פסקי דין.

להרשמה ולתגובות: halachapsuka@eretzhemdah.org

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

רועי הבקר והיתר המכירה

במסכת סנהדרין (דף כו, א) מובא מעשה בחכמים שיצאו לעבר את השנה באסיא, וזו לשונו בתרגום חופשי ובתוספת ביאור:

"רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הלכו לעבר את השנה בעסיא. פגש אותם ריש לקיש, והצטרף אליהם, אמר: אלך ואראה כיצד נעשה הדבר. בעת שהלכו בדרך, ראה ריש לקיש אדם אחד שהיה חורש את השדה. אמר להם: האיש הזה הוא כהן (והכהנים חשודים לחלל את השביעית) ולכן הוא חורש את השדה למרות שהשנה היא שנת שמיטה, אל תחרישו ממנו ותנזפו בו. אמרו לו: אילו היית שואל אותנו, היה יכול לומר לך: השדה אינה שלי אלא של נכרי, ואני שכיר שלו ולכן אני חורש אותה. בהמשך הדרך ריש לקיש ראה אדם אחד שהיה זומר (קוצץ ענפים) בכרם. אמר להם: האיש הזה הוא כהן ולכן הוא זומר בכרם, אל תחרישו ממנו ותנזפו בו! אמרו לו: אילו היית שואל אותנו, היה יכול לומר: איני קוצץ את הענפים לתועלת הכרם (שזהו האופן שאסור מהתורה), אלא שאני קוצץ אותם כדי לעשות מהם את עֵקֶל בֵּית הַבַּד (סל שצוברים בו את הזיתים לסחיטה). אמר להם ריש לקיש: רבי עקיבא אוסר גם באופן הזה והוא היה אומר על היתר הזה¹ - 'הלב יודע אם לֵעֶקֶל אם לֵעֶקֶלְקֹלוֹת' (כלומר, מכיוון שרק לבו של הקוצץ יודע אם כוונתו לצורך העֵקֶל או שהוא מערים - הדבר אסור). אמרו רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק זה לזה: האיש הזה שמתלווה אלינו הוא טרדן. כאשר הגיעו למקום שבו נועדו החכמים לעיבור השנה הם עלו לגג ושלפו את הסולם, ומנעו מריש לקיש לעלות עמם למעלה. בא ריש לקיש לר' יוחנן ואמר לו: בני אדם החשודין על השביעית (שמלמדים זכות על מחללי שביעית), כשרים לעבר שנה?! חזר ריש לקיש וענה לעצמו: לא קשה לי, כבר ארע ששלושה רועי בקר עיברו את השנה - וחכמים התייחסו אל השנה כמעוברת מפני שהדבר התאים לחשבון שלהם. אך ריש לקיש חזר בו ואמר: הדבר אינו דומה, שם - חכמים חזרו ונמנו והחליטו בעצמם לעבר את אותה השנה, ואילו כאן - הכינוס שבו השתתפו רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק - קשר רשעים הוא, ולא נערך כינוס של חכמים אחרים; וקשר רשעים אינו מן המניין (אין להחלטות שלו שום תוקף)?! אמר רבי יוחנן: זו צרה!! כאשר באו רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק לרבי יוחנן ושמעו את מה שריש לקיש אמר עליהם, הם תמהו על רבי יוחנן ואמרו לו: הוא קרא לנו 'רועי בקר' והרב לא העיר לו שום דבר?! - אמר להם רבי יוחנן: ואם היה קורא לכם 'רועי צאן' מה הייתי אומר לך?!"

המעשה מעורר קשיים מרובים:

רבי שמעון בן יהוצדק ידוע כרבו של רבי יוחנן, ואין זה מובן מדוע רבי יוחנן לא מחה בזמן ששמע את ריש לקיש פוגע בכבוד רבו², וגם הצטדקותו שמזכירה את "רועי הצאן" נראית תמוהה!
גם ההתעלמות של הסוגיה מהשאלה כיצד עיברו את השנה בעסיא (אסיא) אינה מובנת. "אסיא" היא מקום בחוף לארץ, וידוע שאסור לדון בעיבור השנה מחוץ לארץ ישראל. ואם הוא נעשה שם הוא אינו מועיל אלא אם כן הוא נעשה על ידי חכם גדול שלא הניח חכם כמותו בארץ ישראל³. ומדוע הסוגיה אינה דנה בעניין המרכזי הזה?!

כאשר אנו מעיינים באגדות חז"ל ואנו נפגשים בהתנהגות תמוהה של חכם מחכמי ישראל שפוגע ומעליב חכמים אחרים, אנו צריכים להבין שהדברים אינם כפשוטם. האגדה מדברת בשפה של סמלים שלקוחה מן התנ"ך. וההבנה שהמעשה אינו כפשוטו, מסבירה גם מדוע התלמוד לא הקשה בעצמו - כיצד נערך הכינוס הזה באסיא (עסיא) שהיא מחוץ לארץ ישראל.

אסיא ו"בקר"

במסכת מגילה (דף יח, ב) מובא:

"אמר רבי שמעון בן אלעזר: מעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא..."

הרמב"ם בהקדמתו ל"יד החזקה" מונה את רבי שמעון בן אלעזר בדור שלפני דורו של רבי מאיר. רבי שמשון מקינון בספרו "ספר הכריתות" בחלק ימות עולם (חלק רביעי, שער א) מונה את רבי שמעון בן אלעזר שני דורות לפני ר' מאיר. שני גדולי עולם אלו סבורים שהמעשים שבהם תנא מדור קדום מוצג כתלמיד שמספר את קורות ר' מאיר רבו - הם סמליים. "אסיא" הוא סמל לתהליך שמביא רפואה, והמעשים בעיבורי השנה שהתרחשו ב"אסיא", הם סמליים ודנים בשיטה שסבורה שעם ישראל - שהם חיילותיו של המשיח - צריכים לצאת לעמל המלאכות, ודבר זה יביא להם את הרפואה ויוציאם מן הגלות (וכפי שהתבאר במאמר "[המכוער וספר הגאולה](#)"⁴).

אף כאן, כאשר הסוגיה מספרת שרבי שמעון בן יהוצדק ורבי חייא בר זרנוקי הלכו לעבר את השנה ב"אסיא" היא מרמזת שהם הלכו לכינוס שבו יחליטו האם זו עדין התקופה שבה עם ישראל צריך להמשיך בפעולות ה"אסיא" (רפואה) שלו. פעילות ה"אסיא" (רפואה) של עם ישראל מיוחסת למשיח בן יוסף, וכך משמע בזוהר (רעיא מהימנא, ג, פנחס דף רנב, א) וזו לשונו בתרגום חופשי:

"**ואסוותא** דענני עינ' דאחשיך לבת עינא ימין ושמאל, מה יהא **אסוותא** דלהון (והרפואה לעננים שמחשיכים את ראות בת העין ימין ושמאל - מה תהא הרפואה שלהם)? **'מרה דעגלא'** (בעל העגל, משיח בן יוסף)! וזהו שמרמז הכתוב - 'שם

יְרַעַה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבֹּץ. 'שָׁם יְרַעַה עֵגֶל' - זה משיח בן יוסף שנאמר בו (דברים לג) 'בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ'; וְשָׁם יִרְבֹּץ - זה משיח בן דויד

בזוהר מבואר שה "אסיא" לחושך של החורבן והגלות יהיו מעשיו של משיח בן יוסף שעליו נאמר - "שָׁם יְרַעַה עֵגֶל". היציאה ל"מרעה" היא פעילות גשמית של העגל שנועדה להגדיל את הצד הגופני שלו. ובנמשל - אנשים מעם ישראל שיוצאים לעמול במלאכות הם החיילים של משיח בן יוסף; מפני שהם מגבירים את החוסן הכלכלי של עם ישראל, והם מעניקים לו את הבסיס שעליו תיבנה הקומה הרוחנית של עם ישראל. יציאה זו קשורה במיוחד ל"בקר", שהוא הסמל של יוסף שנאמר עליו "בְּכֹר שׁוֹרוֹ". וכן כתוב בספר משלי (יד, ד) - וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר. ולפיכך, הזוהר קורא למשיח בן יוסף 'מרה דעגלא' = בעל העגל.

לעומת משיח בן יוסף שקשור ל"בקר", יש את משיח בן דויד, שהתנהגותו נראית כחוסר פעילות: "וְשָׁם יִרְבֹּץ" - זה משיח בן דויד. משיח זה עוסק בבניית הקומה הרוחנית של עם ישראל והוא נראה כ"רובץ" וכמתרחק מפעילות גשמית.

רועי הבקר שעברו את השנה

ריש לקיש מספר בהמשך דבריו על מקרה ידוע שבו שלושה רועי בקר "עיברו את השנה". מעשה זה מובא בתלמוד הירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) ובתלמוד הבבלי (סנהדרין דף יח, ב) והוא תמוה ביותר - מפני שרועי בקר הללו עיברו את השנה לפי סימנים שאינם קבילים להלכה⁵. במאמר הקודם "רועי הבקר שעברו את השנה" התבאר שהסימנים שרועי הבקר הזכירו אינם סימנים של האביב הגשמי - אלו הם סימנים של חודש "אדר" בשלב הגאולה. והתבאר ש"רועי הבקר" שדנו בעיבור השנה, הם מנהיגים של צבור שפועל את פעולותיו של משיח בן יוסף; הם "רועים" (מנהיגים) של "בקר" (צבור של 'בְּכֹר שׁוֹרוֹ'). והם דנו בשאלה האם הגיע כבר הזמן שבו צריך למעט בפעילות גשמית ולהרבות בפעילות רוחנית בתור חייליו של משיח בן דויד.

בזוהר מבואר שה "אסיא" (הרפואה) לחושך של החורבן והגלות יהיו מעשיו של משיח בן יוסף שעליו נאמר - "שָׁם יְרַעַה עֵגֶל". והיסוד הזה מסביר את הסימנים של "רועי הבקר". הכתוב - "שָׁם יְרַעַה עֵגֶל" - מופיע בנביא ישעיהו אחרי כתובים שקשורים לשלושת הסימנים שהזכירו רועי הבקר הללו. וזו לשון הכתוב בישיעיהו (כו, ו-י):

"הַבָּאִים יִשְׁרֹשׁ יַעֲקֹב יִצְיָץ וַפְּרַח יִשְׂרָאֵל וּמְלֵאוֹ פָּנֵי תֵבֵל תִּנּוּבָה: הַכְּמֹכֶת מִכָּהוּ הִכָּהוּ אִם פְּהָרְג הִרְגֵי הָרֶג: בְּסֵאֶסְאָה בְּשִׁלְחָה תִרְיֶבְנָה הָגָה בְּרוּחוֹ הַקֶּשֶׁה בְּיוֹם קִדְיִם: כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נָה מְשֻׁלַּח וְנִעְזָב כַּמַּדְבָּר שָׁם יְרַעַה עֵגֶל וְשָׁם יִרְבֹּץ וְכָלֶה סַעֲפִיָּה"

הרועה הראשון אמר שהזריעה המוקדמת תהיה גאולה גשמית והיא תיעשה על ידי מדרגת 'יעקב' שהיא מדרגה תחתונה שקשורה למשיח בן יוסף, והזריעה המאוחרת תהיה גאולה רוחנית והיא תיעשה על ידי מדרגת 'ישׂראל' שהיא מדרגה עליונה שקשורה למשיח בן דויד. בשלב "חודש אדר" של הגאולה ינצו יחדיו גם הגאולה הגשמית וגם הגאולה הרוחנית. ואם עדין לא נראו ניצני הגאולה הרוחנית - אנו נמצאים בשלב ה"חורף" של הגאולה - ואין זה "אדר".

הנביא ישעיהו מרמז בכתוב "אִם פְּהָרְג הִרְגֵי הָרֶג" - שה "הריגה" אצל עם ישראל אינה כ"הריגה" אצל הגויים. אצל ישראל יש גם חיים רוחניים בתורה ובתפילה. ולפיכך, כאשר אנשים מישראל שמסוגלים לעמול בתורה ובתפילה נאלצים לפעול את פעולותיו של משיח בן יוסף, ולעמול בשדה ובשאר המלאכות זו ירידת מדרגה, והדבר נמשל ל"הריגה"⁶. והרועה השני אמר שחודש "אדר" של הגאולה הוא שלב הביניים בגאולה, שבו צריך לראות בגלוי פעילות של שני המשיחים. צריך לראות כמות נכרת של אנשים שפועלים עם משיח בן יוסף ועוטים עליהם "עור של שור" ויוצאים "למות בשלג". צריך גם לראות כמות נכרת של אנשים שפועלים עם משיח בן דויד - שהם פושטים מעליהם את "עור השור" ורובצים תחת התאנה ועמלים בתורה. מכיוון שלא נראו מספיק אנשים שפשטו מעליהם את "עור השור", - הגאולה נמצאת עדין בשלב ה"חורף" שלה - ואין זה "אדר".

רועה הבקר השלישי מגלה ש"רוח הקדים" שמוזכרת בנבואת ישעיה מתייחסת לקשיי הפרנסה. כדי להפשיר את הקור הצונן של צרכי החיים צריך להתחמם באמצעות "הבערת ושריפת" שעות רבות מהיום בהשגת הפרנסה. בגאולה העתידה אנשים מעם ישראל יהיו עמלים בתורה, וה"הגה" שיצא מפיותיהם "יפשיר ויחמם" את אותה "רוח קדים" עזה. הרועה השלישי חיווה את דעתו, שאין כמות נכרת של אנשים שמתפרנסים מעמל תורתם, וה"הגה" שיוצא מהפה עדיין אינו מסוגל להפשיר את רוח הקדים העזה. ולכן אין זה "חודש אדר של הגאולה". ועדין אנו נמצאים בשלב החורף של הגאולה שבו פעילות הבכורה היא של משיח בן יוסף.

המשמעות המעשית שמרומזת בהחלטה ש"צריך לעבר את השנה" היא מציאת היתרים להמשך מלאכות השדה והכרם גם בשנת השמיטה.

ה"דרך לעיבור השנה" - ו"הדרך" להיתרים השונים לעשיית מלאכות בשביעית

בדרך ל"אסיא" אירעו שני מפגשים עם אנשים שעשו מלאכות בשביעית. בשני המפגשים ריש לקיש דן את האנשים שעשו את המלאכות לכף חובה, ואילו החכמים האחרים דנו אותם לכף זכות. אין זה מקרה ששני האירועים שמתוארים במסע ל"אסיא" קשורים למלאכות בשביעית. ההיתרים השונים לעשיית מלאכות בשביעית - הם עצמם מהווים את המסע ל"עיבור השנה" ב"אסיא".

בספר ויקרא (כה ג-כא) נאמר:

"שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וְאַסְפֶּתְךָ אֶת תְּבוּאָתָהּ: וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שְׁבֵת שְׁבֵתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ שְׁבֵת לָהּ שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכֶרֶם לֹא תִזְמַר: ... וְכִי תֹאמְרוּ מֵה לֹאכֵל בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ: וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂיתָ אֶת תְּבוּאָהּ לְשֵׁשׁ הַשָּׁנִים:"

שש שנים עם ישראל משמש כחייליו של משיח בן יוסף והוא חורש וזורע בקרקע וזומר את הכרם. בתורה מובטח שערב שנת השמיטה תהיה מצויה ברכה כלכלית (- "וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם"), ולאחריה בשנה השביעית עם ישראל נצטווה ללבוש את מדי חייליו של משיח בן דויד. כלומר, לשבות ממלאכות השדה והכרם - ולפעול פעילות רוחנית. ערב שנת השמיטה כאשר מתקרב מועד קיום מצוות השמיטה, מתעוררת השאלה - האם מצויה מספיק ברכה כלכלית שתאפשר את קיום מצוות השמיטה כהילכתה. ושאלה זו מרומזת בדיון האם צריך "לעבר את השנה".

משמעות הדיון היא החקירה - האם הגיע כבר "חודש אדר של הגאולה" - שבו יש כבר מספיק ברכה כלכלית שתאפשר לפשוט את "עור השור" של משיח בן יוסף; ולפעול כחייליו של משיח בן דויד בפעילות רוחנית בתורה ובתפילה.

בקרב חכמי ישראל מצויות שתי גישות. גישה אחת אינה קושרת בשום אופן את קיום מצוות השמיטה בשאלה האם מצויה מראש ברכה כלכלית שתאפשר את קיום המצווה הזו. ולעומתה גישה אחרת, שמצריכה ידיעה מראש שקיימת ברכה כלכלית שתאפשר את קיום מצוות השמיטה. (ובמיוחד בזמן שלאחר החורבן - שלפי שיטות רבות מצוות השמיטה קיימת אז מדברי חכמים בלבד).

לדעת בעלי הגישה השניה, אם אין מספיק ברכה כלכלית - עם ישראל זקוק ל"אסיה" ("רפואה"). ולכן צריך למצוא דרך שתאפשר ל"משיח בן יוסף" להמשיך במלאכות הקרקע גם בשנה השביעית.

ה"מפגשים" וה"היתרים"

המפגש הראשון מציג את "היתר המכירה". ולפיו, אם בעל הקרקע היהודי מכר את שדהו לנכרי, והשדה אינה שייכת לו בשנת השמיטה; הוא רשאי לחרוש בה בתור שכירו של הנכרי. בסוגיה במסכת גיטין מבואר שהאמורא רב חולק על היתר כזה, וריש לקיש החמיר כאותה ידיעה, ולכן הוא דן את החורש - לכף חובה. אולם רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק קבלו את ה"היתר" הזה, ולכן הם דנו את החורש לכף זכות. ובעל ספר התרומה (ר' ברוך ב"ר יצחק מגרמיוזא) בהלכות ארץ ישראל - פוסק כמותם להלכה. והוא מפרש את ההיתר הזה כהיתר כוללני; ולפיו, אחרי שהקרקע נמכרה לנכרי - כל המלאכות מותרות כדרכן.

המפגש השני מציג בעלי גישה אחרת, שמצד אחד הם רוצים לאפשר לחייליו של משיח בן יוסף להמשיך לעמול בשדה ובכרם; אך מצד שני הם אינם רוצים שיהודי ימכור את קרקעו לנכרי, או שהם סבורים שגם אם הקרקע שייכת לגוי אסור ליהודי לעבוד בה לכתחילה.

בעלי שיטה זו מחפשים אופנים אחרים להתיר את המלאכות בשביעית. ואחד מהם הוא כאשר המלאכה נעשית שלא לשם הצורך הרגיל (וראה בשפת אמת למסכת שבת דף עג, ב). חלק מהחכמים הללו מתירים גם את מלאכת הזמירה בתנאי שהיא נעשית לשם שימוש בענפים שנגזמו לייצור עקל בית הבד. בירושלמי מבואר שרבי עקיבא לא התיר זאת במלאכת הזמירה - (שהיא מהמלאכות הבודדות שנאסרו בשמיטה מן התורה עצמה); וריש לקיש שהיה סבור כמוהו דן את הזומר לכף חובה. אולם רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק התירו זאת גם במלאכת הזמירה עצמה, ולכן הם דנו את הזומר לכף זכות.

ריש לקיש ובעיית ההכרה בהחלטות הכינוס

רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק היו סבורים שריש לקיש שדן את האנשים לכף חובה - אינו חש במצוקות השעה שמצדיקות את ה"אסיה" (רפואה) שבהיתרים השונים; ולפיכך, הם הגדירו אותו כ"טרדן". וכאשר נערך כינוס הרבנים - שבו דנו בשאלה האם גם בשנת השמיטה המתקרבת יש להכיר בשני סוגי ה"היתרים" הללו - הם לא צירפו אותו לכינוס.

וריש לקיש מצידו, התלבט האם להכיר בהחלטות שלהם. לשיטתו של ריש לקיש "רועי בקר" שמלמדים זכות על "היתרים" בעייתיים כאלו הם "רשעים", וממילא אין להחלטות הכינוס שלהם תוקף הלכתי. ריש לקיש היה מודע לכך, שגם בכינוס שנערך לפני השמיטות הקודמות - ההחלטה שצריך "לעבר את השנה" (כלומר, לקבל את ה"היתרים" השונים) התקבלה על ידי "רועי בקר". כלומר על ידי חכמים שהם מנהיגי צבור שפועל את פעולותיו של משיח בן יוסף. אולם אז חכמים אחרים, שאינם מנהיגים של צבור כזה ואינם מוגדרים כ"רועי בקר", הכירו בהחלטות הכינוס של "רועי הבקר"; ולכן היה תוקף להחלטות הכינוס. וממילא הכסף המזומן שהיה מתגלגל בין המוכרים והקונים של התוצרים החקלאיים ובין שאר הקונים שבשוק - לא היה נחשב ל"דמי שביעית"; ולא היה חייב בביעור מן העולם בהגיע זמן ביעור פירות שביעית.

אולם באותה השמיטה, ריש לקיש לא שמע שחכמים שאינם "רועי בקר" הכירו בהחלטות הכינוס. ולפיכך ריש לקיש לא ידע כיצד יש לנהוג בכסף המזומן שמתגלגל בין האנשים, ובמה שנקנה תמורתו. והאם מי שאינו מכיר בהחלטות "קשר רשעים" של "רועי בקר", צריך לבער מהעולם את המעות שבידו ואת מה שקנה באותן המעות - בהגיע זמן ביעור פירות שביעית.

רבי יוחנן השיב לריש לקיש "זו צרה". ניתן להבין כאלו רבי יוחנן אישר את דברי ריש לקיש; אולם ניתן להבין אותם באופן אחר. וסיוע להבנה האחרת הם דברי רבי יוחנן לרבי חייא בר זרנוקי ולרבי שמעון בן יהוצדק: "ואם היה קורא לכם 'רועי צאן' מה הייתי אומר לו?!"

במאמר "[המתמטיקה של רועי הבקר והצאן](#)" התבאר שה "צאן" הוא בהמה שאינה מסייעת לאדם באמצעות כוחה ועבודתה. והתואר "רועי צאן" מתייחס למנהיגים של צבור שאינם סומך על פעילות גשמית אלא על פעילות רוחנית – צבור שהם חייליו של משיח בן דויד.

רבי עקיבא ראה בתואר "רועה צאן" כתואר של כבוד מפני שלדעתו האידיאל הוא להיות תמיד מחייליו של משיח בן דויד.⁷ ר' עקיבא היה ידוע כמחמיר בכמה עניינים בשביעית. הוא היה אוסר מן התורה את ספיחי הירקות כבר בהיכנס שנת השמיטה.⁸ והוא היה זה שאסר את הזמירה לשם עקל בית הבד.⁹ ריש לקיש הזדהה עם פסיקתו של ר' עקיבא. אך כשם שריש לקיש כינה את החכמים שהיו מנהיגי צבור של חייליו של משיח בן יוסף בתואר "רועי בקר" במשמעות שלילית, כך החכמים הללו כינו את ריש לקיש ואת מנהיגי הצבור של עמלי התורה (חייליו של משיח בן דויד) בתואר "רועי צאן" במשמעות שלילית. ולדעתם, החכמים שמחמירים כריש לקיש רוצים להביא את משיח בן דויד "בְּלֹא זְמַנָּה" (לפני זמנו) – עוד לפני שהגיע "חודש אדר של הגאולה". וכבר ננטשו כמה מקומות שתושביהם החמירו כשיטת אותם "רועי צאן".

כוונת רבי יוחנן באומרו "זו צרה" היתה, שזו צרה שריש לקיש וחביריו מכנים את חכמי הצבור האחר בכינויים שיש בהם מן הלעג כ"רועי בקר", וזו צרה שחכמי הצבור האחר מכנים את ריש לקיש וחביריו בכינוי שיש בו מן הלעג כ"רועי צאן". וזו צרה שיש חכמים שסבורים ש"רועי הבקר" (מנהיגי הצבור של חייליו של משיח בן יוסף) הם "רשעים", ואין ל"היתרים" שלהם שום תוקף. משום שהקב"ה מוליד את מנהיגיו של כל צבור בדרך שמתאימה להם ושומר אותם ממכשול. ולפיכך, אין מכשול ב"היתרים" השונים, ואין צורך לבער את המטבעות והמוצרים האחרים שמצויים בידי האנשים מחמת החשש שהם "דמי שביעית" או שנקנו בהם. וכעין כך משמע גם במכתבו של הצדיק הירושלמי הרב אשר פריינד זצוקל"ה (אמרי אשר, מכתב ל"א. הוצאת מערכת החברותא, תשרי תשס"ח):

"... בודאי ידוע לך ידידי כי כל הנחלים הולכים אל הים, והרבה דרכים נסללו במשך הדורות ע"י הצדיקים האמיתיים מנהיגי עם ישראל שנשלחו להורותנו הדרך להגיע אל תכלית ותיקון נפשנו, וכל אחד נמשך לדרך המולכת אותו ו"השייכת" לו מטעם שורש נשמתו וגלגוליו. והקב"ה מנהיג ומוליד את כל המנהיגים את קהילתם בדרך המסוגלת להם ושומר אותם מכל רע ולא מביאם ח"ו לידי מכשול בדרכם, אם מדובקים הם בהשי"ת ובמשה עבדו".

¹ כמבואר בירושלמי שביעית (פ"ד ה"א): "רבי יוסה בשם מנחם: ר' עקיבא עבד כשיטתיה, חמא חד איזמר כרמא אמר ליה – ולית אסיר?! אמר ליה: 'לעקלין אנא בעי'. (אמר לו ר' עקיבא) - 'הלב יודע אם לעקול אם לעקולקלות!!'"

² וכן הקשו התוספות במסכת עבודה זרה דף נט, א

³ ואמנם בעלי התוספות כתבו (שם) שרבי שמעון בן יהוצדק ורבי חייא בר זרנוקי ערכו בחוץ לארץ רק את החישוב המתמטי, אולם התירוץ הזה אינו מתאים לפסיקת הרמב"ם (הלכות קידוש החודש א, ח) – שלדעתו גם החישוב המתמטי מעכב, כמבואר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ב סימן כז, ה).

⁴ ובאותו המאמר "[המכוער וספר הגאולה](#)" התבאר מדוע אין סתירה בין דברי הירושלמי שר' מאיר "מת באסיא" ונקבר שם על "שפת הים" – לבין מסורת הדורות שר' מאיר קבור בארץ ישראל סמוך לטבריה.

⁵ וזו לשון המעשה בירושלמי בתרגום חופשי: "אמר ר' קריספדא בשם רבי יוחנן מעשה ועיברו את השנה **שלושה רועי בקר**. אחד אמר: אם הזריעה המוקדמת והזריעה המאוחרת מניצים מהקרקע כאחד - זהו מזג האוויר שמתאים לחודש אדר, ואם לא - אין זה אדר. ואחד אמר: אם השור קם בבוקר ויוצא למות בשלג, ובצהרים הוא ישן בצל התאנה ופושט את עורו מרוב חום - זהו אדר, ולא - אין זה אדר. ואחד אמר: אם כשיש רוח קדים קשה מאוד, אתה נופח הבל מפיך ומפשיך אותה - זהו אדר, ולא - אין זה אדר. ואחר כך סיכמו ואמרו: אנו רואים שעדיין לא הגיע אף אחד מהסימנים האלו. ועיברו את השנה על פיהם.

⁶ "דכל מאן דנחית מדרגה דהוה קאים ביה קרי ביה מיתה" (ספר "תורת חכם", דף כ, א)

⁷ וכמו כן, רבי עקיבא לא ראה בפעילות הגשמית הרגילה דרך ראויה להשגת העושר, ולדעתו יש להשיג את העושר בדרך של בטחון בה' כמבואר בסוגיה בנדרים (דף נ, א): "מן שית מילי איעתר רבי עקיבא: מן כלבא שבוע; מן אילא דספינתא..."

⁸ כמבואר בסוגיה בפסחים (דף נא, ב): "דתניא: 'הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו' - אמר רבי עקיבא: וכי מאחר שאין זורעין - מהיכא אוספין? - מכאן לספיחין שהן אסורין."

⁹ כמבואר בירושלמי שביעית (פ"ד ה"א): "רבי יוסה בשם מנחם: ר' עקיבא עבד כשיטתיה, חמא חד איזמר כרמא אמר ליה – ולית אסיר?! אמר ליה: 'לעקלין אנא בעי'. (אמר לו ר' עקיבא) - 'הלב יודע אם לעקול אם לעקולקלות!!'"

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Quito, Ecuador

קיטו, אקוודור
שבט תשנ"ג

מקום קביעת המזוזה כאשר לא ניתן לקובעה במזוזת הפתח

שאלה

הדלת העומדת בין המטבח לחדר אכילה, לא נסגרת באופן הרגיל, אלא כשפותחים אותה היא חוזרת אחורה וקדימה כמה פעמים ולכן המזוזה תמיד נופלת. מה לעשות במקרה הזה?

תשובה

אם אפשר לקבוע את המזוזה במקום שהדלת לא תפיל אותה כל הזמן, כגון לחקוק אותה בתוך הכותל, או לקבוע אותה במסגרת הדלת, מן הצד, חייבים לעשות כן, כדי לצאת ידי כל ספק.¹
אם אי-אפשר לעשות את התיקונים הללו, נראה שחייבים לקבוע את המזוזה במקומה ולחזור ולקבוע אותה כל אימת שרואים, שהיא עומדת ליפול. אבל נראה שאסור לברך על קביעה זו, הואיל ויש ספק, אם מקיימים את המצוה על ידיה.²
ואם המזוזה נופלת מיד, פטורים מלקבוע שם מזוזה, שכן "אונס רחמנא פטריה". ונראה שאין אתה חייב לעשות מעשה כדי לפטור את הפתח הזה מחיובו (כגון ע"י הסרת הדלתות - לשיטת הרמב"ם)³, או כדי לאפשר את קיום המצוה כהלכתה (כגון ע"י החלפת הדלתות בדלתות מסוג אחר)⁴.

¹ עיין מה שכתבנו בתשובה לשאלה קלב.

² שיש לומר, שאין זו קביעות, הואיל והיא עומדת ליפול מפעם לפעם. ועיין "דעת קדושים" (סי' רפט"ס ק"טו) שכתב, שאולי גבול קביעות הוא כמו לגבי מחיצה שצריכה להיות ראויה לעמוד ברוח שאינה מצויה (ואפשר שצריך לומר "ברוח מצויה", וצ"ע), עד כאן תורף דבריו. ונראה שחזרת הדלת אינה טובה מרוח מצויה, ולכן אין כאן קביעות. וכל זה לפוסקים שמצריכים קביעות בעשיית מזוזה, היינו "דעת קדושים" (שם), וכך הוכיח ה"גדולי הקדש" (שם ס"ק י) מלשון הרמב"ם והטור. וב"מקדש מעט" (שם ס"ק כו) כתב שכן מוכרחת דעת השו"ע, וכן העלה ה"ערוך השולחן" (שם ס"ק טו) וה"שאלת יעב"ץ" (ה"א סי' לו), ומהרש"ם (ה"ד סי' קלט) כתב שלכל הפחות ידי ספק לא יצאנו. אבל לפוסקים שאין צריך קביעות במזוזה אלא למצוה מן המובחר (ב"ח בסי' רפט), ומביאו הש"ך ס"ק ז' ובשו"ת "דרכי נועם" יו"ד סי' טז, ומשמע קצת שה"שבט הלוי" מצדד כמתם בח"ד סי' קמג), נראה שיוצאים שפיר על-ידי קביעות כזאת, אעפ"י שידוע, שתנועות הדלת יפילו את המזוזה לאחר זמן, ולכן נראה לקבוע אותה, אבל בלי ברכה, כמו שכתבנו.

³ נראה שעל הצד שאין יוצאים די המצוה על-ידי קביעה כזאת, כמו שכתבנו בהערה 2, דינו כאנוס, ובאונס במצוות ציצית ראינו שאין איסור על לבישת בגד שהאונס מונע ממנו להטיל בו ציצית, וכן במזוזה - אין איסור ליכנס לבית, ואין צריך לעשות מעשה לפטור את עצמו מחיובה. כמו כן מצאנו בציצית בבגד של פשתן שלפי ר"ת חכמים גזרו שלא להטיל בו ציצית (תוס' שבת כה ע"ב ד"ה סדין, ועיין שו"ת הרא"ש כלל שני סי' ח), ולא מצאנו שחכמים חייבו להסיר אחת הכנפות כדי לפטור את הבגד מחיובו, הרי רואים אנו שאם הוא אנוס מלקיים המצוה, אין צד לחייב אותו לפטור את עצמו מעצם החיוב. וכן מצאנו במרדכי בהלק"ט (בפרק התכלת סי' תתקמד) שאם נקראה ציצית בשבת, מותר להמשיך ללבוש את הבגד ואין צריך להסירו, שאינו עובר, הואיל ועכשיו אי-אפשר להטיל בו ציצית (עיין כל זה סוף סי' יג באו"ח). וכתוב שם במרדכי: "וכן במזוזה ומעקה, ותדע דאטו בלא מזוזה יאסר ליכנס לבית, אלא בעמוד ועשה קאי, ותו לא", עכ"ל.

⁴ אף-על-פי שמצאנו, שאדם שאין לו מים חייבוהו ללכת מיל כדי ליטול ידיים, וכן לענין תפילה בציבור, הרי לא מצאנו שאדם חייב לבנות לו גג-צירים לפתוח או לסגור מעל סוכתו, כדי לאפשר לעצמו ליכנס לסוכה מיד כאשר הגשם נפסק, ולכן צריכים לאמור שחייבו אדם לעשות מאמץ קטן להתחייב במצוה, שהוא פטור ממנה באונס, אבל לא מאמץ גדול, ונראה שהחלפת דלתות הוי מאמץ גדול, ואינו חייב לעשותו. ועיין "שפת אמת" (סוכה כח ע"ב) שאם ירד גשם לסוכתו, אבל יש סוכה אחרת ששם אין הגשם יורד, אינו חייב ללכת לסוכה ההיא לחייב את עצמו במצוה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,
הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)

נשיא ומייסד
הרב שאול ישראלי זצ"ל

מופק בסיועו של:
ההסתדרות הציונית העולמית
המחלקה לשירותים רוחניים בתפוצות

חֵמְדַת יָמִים HEMDAT YAMIM

ויקהל תשס"ח

פרשת שבוע

לפרוש כנפים ולעוף

הרב יוסף כרמל, ראש כולל "ארץ חמדה"

בשבוע שעבר, ב"חמדת ימים" לפרשת **כי תשא**, הסברנו כי פרשית השבת המופיעה בתחילת פרשת ויקהל אחרי חטא העגל, משמעותה כי חטא העגל נסלח, עם ישראל חזר למדרגה רוחנית של "שמירת שבת" ויכול מחדש להציב לעצמו מטרה רוחנית כמרכז חייו - את השבת (עינינו שם).
השבוע נתייחס לנושא זה מבחינת הכרובים.
רבים שאלו כיצד אחרי הכישלון בעגל נתן הקב"ה ציווי לבנות כרובים בקודש הקדשים, הרי לכאורה גם זו ח"ו הגשמה?

ננסה להסביר מדוע הציווי על עשיית הכרובים מהווה שינוי כיוון מאוד נצרך, דווקא אחרי הכשל. מן הכתובים עולה בבירור כי הן הכרוב והן העגל, הם חלק מ"מעשה מרכבה". נשתדל ל"פרש את שיחתנו" בלי לעבור על הדרת חז"ל "אין דורשין בעריות בשלשה ולא במעשה בראשית בשנים ולא במרכבה ביחיד" (משנה, חגיגה ב, א).

הנביא יחזקאל מתאר את המרכבה בפירוט פעמיים. הראשונה בפרק א':
"**וַדְמוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל הַיְמִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאל לְאַרְבַּעַתָּן וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּן**" (פסוק י)

השניה בפרק י':
"**וְאַרְבַּעַתָּה פְּנֵים לְאַחַד פְּנֵי הָאֶחָד וּפְנֵי הַפְּרוּב וּפְנֵי הַשְּׂנִי וּפְנֵי אָדָם וְהַשְּׂלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי נֶשֶׁר**" (פסוק יד).
ההבדל מאוד בולט ה"שור" נעלם וה"פרוב" תפס את מקומו. חז"ל הסבירו זאת בדרך הבאה:
"אמר ריש לקיש: יחזקאל ביקש עליו רחמים והפכו לכרוב. אמר לפניו: רבונו של עולם! קטיגור (השור=חטא העגל) יעשה סניגור? (חגיגה יג ע"ב).
הקשר בין "מעשה מרכבה" לחטא העגל מופיע בחז"ל גם בדרך הבאה:

"אמר הקב"ה למשה... ואני רואה אותם שאחר שאבא לסיני ליתן להם את התורה ואני חוזר בטטראמילין שלי (במרכבה שלי) שלי שהן מתבוננות בו ושומטים אחד מהן ומכעיסים אותי בו שנאמר "ופני שור מהשמאל לארבעתן", והם מכעיסים אותי בו שנאמר (תהלים ק"ו כ) "וַיִּמְירוּ אֶת כְּבוֹדִם בְּתַבְנִית שׁוֹר"
(שמות רבה פרשה מב ד"ה ד"א לד)

משני המדרשים הללו נוכל ללמוד:
א. גם חטא העגל היה ניסיון לעבוד את הקב"ה.
ב. ההליך המופיע בפרשיות כי תשא וויקהל, המעביר את עם ישראל מעשיית עגל לעשיית כרובים הוא הליך של תיקון וסנגוריא על עם ישראל.
השור והעגל הם סמל לצרכיו הגשמיים של האדם בעולם החומר. הכתוב מלמד אותנו:
"**וְרָב תְּבוֹאוֹת כְּכֹחַ שׁוֹר**" (משלי י"ד ד).

הדרך לרווחה כלכלית בימי התנ"ך עברה דרך השור. כל ניסיון לשים את השור במרכז וק"ו לסגוד לו גם כחלק מ"מרכבתו" של הקב"ה אסורה ומסוכנת. מכאן ועד להשתעבדות לעולם החומר המרחק קצר מאוד. הכרובים לעומת זאת, הם אומנם חלק מהמרכבה, שפירושה הכוחות באמצעותם הקב"ה מנהיג ומנהל את העולם, אבל זהו החלק הכי פחות גשמי, בכל עולם החומר. גם את הכרובים אסור בשום פנים ואופן לעבוד או לסגוד להם. אבל הקב"ה התיר להשתמש בהם כסמל להשכנת שכינה, אולי כדי לחזק את התבונה כי אף על פי שגם את החומר יש לקדש, הדרך לסמל זאת היא דווקא על ידי "הַפְּרָבִים פְּרָשִׁי כְּנָפִים לְמַעַלָּה" (שמות ל"ז ט) ולא על ידי "תַּבְנִית שׁוֹר אֲכֵל עֵשֶׂב" (שם). גם בעולם הזה, העולם הגשמי, שאיפת חייו היא כלפי מעלה.

דווקא ההצלחות הכלכליות המופלאות של מדינת ישראל בשנים האחרונות, הן שמחייבות אותנו להתריע. המטרה של מדינת היהודים - מדינה יהודית, איננה רווחה חומרית. הרווחה החומרית היא אמצעי לבנות חברה שמרכז הווייתה היא השבת והשאיפות הרוחניות שהיא מסמלת.

ERETZ HEMDAH

5 Ha-Mem Gimmel St. P.O.B 36236 Jerusalem 91360

Tel: 972-2-5371485 Fax: 972-2-5379626

Email: info@eretzhemdah.org

www.yeshiva.org.il

ארץ חמדה ע"ר

רח' המ"ג 5 ת.ד. 36236 ירושלים 91360

טל' 02-5371485 פקס: 02-5379626

web-site: www.eretzhemdah.org

ניתן לקרוא את הדברים גם באתר האינטרנט www.yeshiva.org.il

משפט והלכה - משפטי שאול / הלכה פסוקה

"משפט והלכה בישראל" – בית הדין לענייני ממונות שליד "ארץ חמדה".

לפניות לבית הדין התקשרו ל"ארץ חמדה": 02-5371485, פקס 02-5379626 או דוא"ל beitdin@eretzhemdah.org במדור זה אנו מביאים פסקי הלכה מתומצתים של בתי דין לענייני ממונות.

פסקי הדין המפורסמים ב'הלכה פסוקה', אינם מבטאים את עמדת בית הדין 'משפט והלכה בישראל'. כמו כן אין לראות בפרסומם משום ייעוץ הלכתי או משפטי. מטרת פרסומם היא לעורר דיון הלכתי בין הקוראים.

פסק דין: חתימה על חוזה ללא הבנתו / הרב ברוך יצחק לוי

עורך: הרב יואב שטרנברג

תיאור המקרה: התובעת שכרה דירה מהנתבע. בחוזה השכירות סוכם, ששכר הדירה יעמוד על סך של 100 ש"ח בחודש. כמו כן, סוכם שכל הוצאות התיקונים יחולו על השוכרת. שני הצדדים מודים כי התובעת שילמה מראש סך של 50,000 ש"ח, אם כי אין לדבר אזכור בחוזה.

כיום, עשר שנים לאחר חתימת החוזה, הדירה במצב חמור מאוד, והוצאות התיקונים רבות. **התביעה:** התובעת טוענת, כי היות שאינה יודעת קרוא וכתוב, לא הבינה על מה היא חותמת. ברור שלא היתה מסכימה שכל הוצאות התיקונים יחולו עליה – לכל היותר מחציתם.

תשובת הנתבע: הנתבע טוען שנתן את החוזה לנתבעת על מנת שתראה אותו לאדם אמין בעיניה, ועל כן אין בטענתה ממש.

פסק הדין: בית הדין קבע שחתימת התובעת אינה מחייבת אותה.

הנימוקים: השולחן ערוך (חושן משפט סימן מה סעיף ג) פוסק: "הודאה בחתם ידו, והשטר בגופן של עובדי כוכבים, והדבר ברור שאינו יודע לקרות, ויש עדים שחתם עד שלא קראו, מכל מקום מתחייב הוא בכל מה שכתוב בו".

ובמקום אחר (שם סימן סא סעיף יג): "מי שטען על כתובת אשתו שהיה עם הארץ ולא הבין כשקרא החזן הכתובה והתנאים, אין שומעין לו. הגה: והוא הדין בשאר דקדוקים שיש לדקדק מן השטר, ולא אמרינן דהאי גברא לא דקדק כל כך, וכמו שנתבאר בסמוך".

ואם כן, לכאורה יש לדחות את טענת התובעת.

אמנם, הסמ"ע (סימן סא סקנ"ג) כתב שהטעם שהחתימה מחייבת הוא: "דהוה ליה לומר כן מתחלה: אינני מבינו - תפרשהו לי ואדע...".

ואם כן, בנדון דידן שהתובעת אכן ביקשה שיפרשו לה את החוזה, הרי ברור שלא חתמה אלא על דעת מה שהסבירו לה.

על פי הבירור שערך בית הדין, מי שהסביר לתובעת את החוזה לא פירש לה אותו באופן מילולי, אלא רק נתן לה עצה כללית, אם החוזה עשוי כהוגן או לא. והיות שבחוזה לא כתוב שהיא שילמה סכום גדול כל כך מראש, מסתבר שמי שהסביר לה את החוזה, התעלם מפרט זה, וברור שאילו היה יודע ששילמה מראש סכום גדול כל כך, לא היה מייעץ לה לחתום על החוזה הזה, מאחר שכל חובת התיקונים חלה עליה לבד. במקרה כזה, ההסבר שניתן לתובעת איננו מסביר את משמעות החוזה, וממילא חתימתה אינה מחייבת.

משפטי שאול

הוצאה מחודשת של הספר המכיל פסקי דין עקרוניים של מו"ר מרן הגאון הרב שאול ישראלי זצ"ל בשבתו בבית הדין הגדול בירושלים. בספר גם משא ומתן בנושאים אלה עם גדולי הדור. מחיר הספר 80 ₪ (לחץ לקניה)

"הלכה פסוקה" הינה יוזמה להפצת תקצירים של פסקי דין בענייני ממונות של בתי דין שונים.

בתוך "חמדת ימים" נפרסם כל שבוע פסק דין אחד.

גיליונות "הלכה פסוקה" ישלחו במייל אחת לשבועיים לכל המעוניין, ויכללו 3-4 פסקי דין.

להרשמה ולתגובות: halachapsuka@eretzhemdah.org

רוצים לחתום חוזה לפי ההלכה?

פנו אל: "משפט והלכה בישראל" טלפון: 02-5382710 פקס: 02-5379626 BEITDIN@ERETZHEMDAH.ORG

רועי הבקר והיתר המכירה

במסכת סנהדרין (דף כו, א) מובא מעשה בחכמים שיצאו לעבר את השנה באסיא, וזו לשונו בתרגום חופשי ובתוספת ביאור:

"רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הלכו לעבר את השנה בעסיא. פגש אותם ריש לקיש, והצטרף אליהם, אמר: אלך ואראה כיצד נעשה הדבר. בעת שהלכו בדרך, ראה ריש לקיש אדם אחד שהיה חורש את השדה. אמר להם: האיש הזה הוא כהן (והכהנים חשודים לחלל את השביעית) ולכן הוא חורש את השדה למרות שהשנה היא שנת שמיטה, אל תחרישו ממנו ותנזפו בו. אמרו לו: אילו היית שואל אותנו, היה יכול לומר לך: השדה אינה שלי אלא של נכרי, ואני שכיר שלו ולכן אני חורש אותה. בהמשך הדרך ריש לקיש ראה אדם אחד שהיה זומר (קוצץ ענפים) בכרם. אמר להם: האיש הזה הוא כהן ולכן הוא זומר בכרם, אל תחרישו ממנו ותנזפו בו! אמרו לו: אילו היית שואל אותנו, היה יכול לומר: איני קוצץ את הענפים לתועלת הכרם (שזהו האופן שאסור מהתורה), אלא שאני קוצץ אותם כדי לעשות מהם את עֵקֶל בֵּית הַבַּד (סל שצוברים בו את הזיתים לסחיטה). אמר להם ריש לקיש: רבי עקיבא אוסר גם באופן הזה והוא היה אומר על היתר הזה¹ - 'הלב יודע אם לֵעֶקֶל אם לֵעֶקֶלְקֻלוֹת' (כלומר, מכיוון שרק לבו של הקוצץ יודע אם כוונתו לצורך העֵקֶל או שהוא מערים - הדבר אסור). אמרו רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק זה לזה: האיש הזה שמתלווה אלינו הוא טרדן. כאשר הגיעו למקום שבו נועדו החכמים לעיבור השנה הם עלו לגג ושלפו את הסולם, ומנעו מריש לקיש לעלות עמם למעלה. בא ריש לקיש לר' יוחנן ואמר לו: בני אדם החשודין על השביעית (שמלמדים זכות על מחללי שביעית), כשרים לעבר שנה?! חזר ריש לקיש וענה לעצמו: לא קשה לי, כבר ארע ששלושה רועי בקר עיברו את השנה - וחכמים התייחסו אל השנה כמעוברת מפני שהדבר התאים לחשבון שלהם. אך ריש לקיש חזר בו ואמר: הדבר אינו דומה, שם - חכמים חזרו ונמנו והחליטו בעצמם לעבר את אותה השנה, ואילו כאן - הכינוס שבו השתתפו רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק - קשר רשעים הוא, ולא נערך כינוס של חכמים אחרים; וקשר רשעים אינו מן המניין (אין להחלטות שלו שום תוקף)?! אמר רבי יוחנן: זו צרה!! כאשר באו רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק לרבי יוחנן ושמעו את מה שריש לקיש אמר עליהם, הם תמהו על רבי יוחנן ואמרו לו: הוא קרא לנו 'רועי בקר' והרב לא העיר לו שום דבר?! - אמר להם רבי יוחנן: ואם היה קורא לכם 'רועי צאן' מה הייתי אומר לך?!"

המעשה מעורר קשיים מרובים:

רבי שמעון בן יהוצדק ידוע כרבו של רבי יוחנן, ואין זה מובן מדוע רבי יוחנן לא מחה בזמן ששמע את ריש לקיש פוגע בכבוד רבו², וגם הצטדקותו שמזכירה את "רועי הצאן" נראית תמוהה!
גם ההתעלמות של הסוגיה מהשאלה כיצד עיברו את השנה בעסיא (אסיא) אינה מובנת. "אסיא" היא מקום בחוף לארץ, וידוע שאסור לדון בעיבור השנה מחוץ לארץ ישראל. ואם הוא נעשה שם הוא אינו מועיל אלא אם כן הוא נעשה על ידי חכם גדול שלא הניח חכם כמותו בארץ ישראל³. ומדוע הסוגיה אינה דנה בעניין המרכזי הזה?!

כאשר אנו מעיינים באגדות חז"ל ואנו נפגשים בהתנהגות תמוהה של חכם מחכמי ישראל שפוגע ומעליב חכמים אחרים, אנו צריכים להבין שהדברים אינם כפשוטם. האגדה מדברת בשפה של סמלים שלקוחה מן התנ"ך. וההבנה שהמעשה אינו כפשוטו, מסבירה גם מדוע התלמוד לא הקשה בעצמו - כיצד נערך הכינוס הזה באסיא (עסיא) שהיא מחוץ לארץ ישראל.

אסיא ו"בקר"

במסכת מגילה (דף יח, ב) מובא:

"אמר רבי שמעון בן אלעזר: מעשה ברבי מאיר שהלך לעבר שנה בעסיא..."

הרמב"ם בהקדמתו ל"יד החזקה" מונה את רבי שמעון בן אלעזר בדור שלפני דורו של רבי מאיר. רבי שמשון מקינון בספרו "ספר הכריתות" בחלק ימות עולם (חלק רביעי, שער א) מונה את רבי שמעון בן אלעזר שני דורות לפני ר' מאיר. שני גדולי עולם אלו סבורים שהמעשים שבהם תנא מדור קדום מוצג כתלמיד שמספר את קורות ר' מאיר רבו - הם סמליים. "אסיא" הוא סמל לתהליך שמביא רפואה, והמעשים בעיבורי השנה שהתרחשו ב"אסיא", הם סמליים ודנים בשיטה שסבורה שעם ישראל - שהם חיילותיו של המשיח - צריכים לצאת לעמל המלאכות, ודבר זה יביא להם את הרפואה ויוציאם מן הגלות (וכפי שהתבאר במאמר "[המכוער וספר הגאולה](#)"⁴).

אף כאן, כאשר הסוגיה מספרת שרבי שמעון בן יהוצדק ורבי חייא בר זרנוקי הלכו לעבר את השנה ב"אסיא" היא מרמזת שהם הלכו לכינוס שבו יחליטו האם זו עדין התקופה שבה עם ישראל צריך להמשיך בפעולות ה"אסיא" (רפואה) שלו. פעילות ה"אסיא" (רפואה) של עם ישראל מיוחסת למשיח בן יוסף, וכך משמע בזוהר (רעיא מהימנא, ג, פנחס דף רנב, א) וזו לשונו בתרגום חופשי:

"ואסוותא דענני עינ' דאחשיך לבת עינא ימין ושמאל, מה יהא אסוותא דלהון (והרפואה לעננים שמחשיכים את ראות בת העין ימין ושמאל - מה תהא הרפואה שלהם)? 'מרה דעגלא' (בעל העגל, משיח בן יוסף)! וזהו שמרמז הכתוב - 'שם

יְרַעַה עֵגֶל וְשֵׁם יִרְבֵּץ. 'שֵׁם יְרַעַה עֵגֶל' - זה משיח בן יוסף שנאמר בו (דברים לג) 'בְּכֹר שׁוֹרוֹ הָדָר לוֹ'; וְשֵׁם יִרְבֵּץ - זה משיח בן דויד

בזוהר מבואר שה "אסיא" לחושך של החורבן והגלות יהיו מעשיו של משיח בן יוסף שעליו נאמר - "שֵׁם יְרַעַה עֵגֶל". היציאה ל"מרעה" היא פעילות גשמית של העגל שנועדה להגדיל את הצד הגופני שלו. ובנמשל - אנשים מעם ישראל שיוצאים לעמול במלאכות הם החיילים של משיח בן יוסף; מפני שהם מגבירים את החוסן הכלכלי של עם ישראל, והם מעניקים לו את הבסיס שעליו תיבנה הקומה הרוחנית של עם ישראל. יציאה זו קשורה במיוחד ל"בקר", שהוא הסמל של יוסף שנאמר עליו "בְּכֹר שׁוֹרוֹ". וכן כתוב בספר משלי (יד, ד) - וְרָב תְּבוּאוֹת בְּכֹחַ שׁוֹר. ולפיכך, הזוהר קורא למשיח בן יוסף 'מרה דעגלא' = בעל העגל.

לעומת משיח בן יוסף שקשור ל"בקר", יש את משיח בן דויד, שהתנהגותו נראית כחוסר פעילות: "וְשֵׁם יִרְבֵּץ - זה משיח בן דויד". משיח זה עוסק בבניית הקומה הרוחנית של עם ישראל והוא נראה כ"רובץ" וכמתרחק מפעילות גשמית.

רועי הבקר שעיברו את השנה

ריש לקיש מספר בהמשך דבריו על מקרה ידוע שבו שלושה רועי בקר "עיברו את השנה". מעשה זה מובא בתלמוד הירושלמי (סנהדרין פ"א ה"ב) ובתלמוד הבבלי (סנהדרין דף יח, ב) והוא תמוה ביותר - מפני שרועי בקר הללו עיברו את השנה לפי סימנים שאינם קבילים להלכה⁵. במאמר הקודם "רועי הבקר שעיברו את השנה" התבאר שהסימנים שרועי הבקר הזכירו אינם סימנים של האביב הגשמי - אלו הם סימנים של חודש "אדר" בשלב הגאולה. והתבאר ש"רועי הבקר" שדנו בעיבור השנה, הם מנהיגים של צבור שפועל את פעולותיו של משיח בן יוסף; הם "רועים" (מנהיגים) של "בקר" (צבור של 'בְּכֹר שׁוֹרוֹ'). והם דנו בשאלה האם הגיע כבר הזמן שבו צריך למעט בפעילות גשמית ולהרבות בפעילות רוחנית בתור חייליו של משיח בן דויד.

בזוהר מבואר שה "אסיא" (הרפואה) לחושך של החורבן והגלות יהיו מעשיו של משיח בן יוסף שעליו נאמר - "שֵׁם יְרַעַה עֵגֶל". והיסוד הזה מסביר את הסימנים של "רועי הבקר". הכתוב - "שֵׁם יְרַעַה עֵגֶל" - מופיע בנביא ישעיהו אחרי כתובים שקשורים לשלושת הסימנים שהזכירו רועי הבקר הללו. וזו לשון הכתוב בישיעיהו (כו, ו-י):

"הַבָּאִים יִשְׂרָשׁ יַעֲקֹב יִצְיָץ וּפְרַח יִשְׂרָאֵל וּמְלֵאוּ פְּנֵי תֵבֶל תִּנּוּבָה: הַכְּמֶכֶת מִכָּהוּ הִכָּהוּ אִם פְּהָרְג הִרְגִּיו הִרְג: בְּסֵאסְאָה בְּשִׁלְחָה תִּרְיֶבְנָה הִגָּה בְּרוּחוֹ הַקֶּשֶׁה בְּיוֹם קָדִים: ... כִּי עִיר בְּצוּרָה בְּדָד נָה מְשֻׁלַּח וְנִעְזָב כַּמַּדְבָּר שֵׁם יְרַעַה עֵגֶל וְשֵׁם יִרְבֵּץ וְכָלֶה סַעֲפִיָּה"

הרועה הראשון אמר שהזריעה המוקדמת תהיה גאולה גשמית והיא תיעשה על ידי מדרגת 'יעקב' שהיא מדרגה תחתונה שקשורה למשיח בן יוסף, והזריעה המאוחרת תהיה גאולה רוחנית והיא תיעשה על ידי מדרגת 'ישׂראל' שהיא מדרגה עליונה שקשורה למשיח בן דויד. בשלב "חודש אדר" של הגאולה ינצו יחדיו גם הגאולה הגשמית וגם הגאולה הרוחנית. ואם עדין לא נראו ניצני הגאולה הרוחנית - אנו נמצאים בשלב ה"חורף" של הגאולה - ואין זה "אדר".

הנביא ישעיהו מרמז בכתוב "אִם פְּהָרְג הִרְגִּיו הִרְג" - שה "הריגה" אצל עם ישראל אינה כ"הריגה" אצל הגויים. אצל ישראל יש גם חיים רוחניים בתורה ובתפילה. ולפיכך, כאשר אנשים מישראל שמסוגלים לעמול בתורה ובתפילה נאלצים לפעול את פעולותיו של משיח בן יוסף, ולעמול בשדה ובשאר המלאכות זו ירידת מדרגה, והדבר נמשל ל"הריגה"⁶. והרועה השני אמר שחודש "אדר" של הגאולה הוא שלב הביניים בגאולה, שבו צריך לראות בגלוי פעילות של שני המשיחים. צריך לראות כמות נכרת של אנשים שפועלים עם משיח בן יוסף ועוטים עליהם "עור של שור" ויוצאים "למות בשלג". צריך גם לראות כמות נכרת של אנשים שפועלים עם משיח בן דויד - שהם פושטים מעליהם את "עור השור" ורובצים תחת התאנה ועמלים בתורה. מכיוון שלא נראו מספיק אנשים שפשטו מעליהם את "עור השור", - הגאולה נמצאת עדין בשלב ה"חורף" שלה - ואין זה "אדר".

רועה הבקר השלישי מגלה ש"רוח הקדים" שמוזכרת בנבואת ישעיה מתייחסת לקשיי הפרנסה. כדי להפשיר את הקור הצונן של צרכי החיים צריך להתחמם באמצעות "הבערת ושריפת" שעות רבות מהיום בהשגת הפרנסה. בגאולה העתידה אנשים מעם ישראל יהיו עמלים בתורה, וה"הגה" שיצא מפיותיהם "יפשיר ויחמם" את אותה "רוח קדים" עזה. הרועה השלישי חיווה את דעתו, שאין כמות נכרת של אנשים שמתפרנסים מעמל תורתם, וה"הגה" שיוצא מהפה עדיין אינו מסוגל להפשיר את רוח הקדים העזה. ולכן אין זה "חודש אדר של הגאולה". ועדין אנו נמצאים בשלב החורף של הגאולה שבו פעילות הבכורה היא של משיח בן יוסף.

המשמעות המעשית שמרומזת בהחלטה ש"צריך לעבר את השנה" היא מציאת היתרים להמשך מלאכות השדה והכרם גם בשנת השמיטה.

ה"דרך לעיבור השנה" - ו"הדרך" להיתרים השונים לעשיית מלאכות בשביעית

בדרך ל"אסיא" אירעו שני מפגשים עם אנשים שעשו מלאכות בשביעית. בשני המפגשים ריש לקיש דן את האנשים שעשו את המלאכות לכף חובה, ואילו החכמים האחרים דנו אותם לכף זכות. אין זה מקרה ששני האירועים שמתוארים במסע ל"אסיא" קשורים למלאכות בשביעית. ההיתרים השונים לעשיית מלאכות בשביעית - הם עצמם מהווים את המסע ל"עיבור השנה" ב"אסיא".

בספר ויקרא (כה ג-כא) נאמר:

"שֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְרַע שְׂדֶךְ וְשֵׁשׁ שָׁנִים תִּזְמַר כְּרֶמֶךְ וְאֶסְפֶּתְךָ אֶת תְּבוּאָתָהּ: וּבִשְׁנֵה הַשְּׁבִיעִית שְׁבֵת שְׁבֵתוֹן יִהְיֶה לְאַרְץ שְׁבֵת לָהּ שְׂדֶךְ לֹא תִזְרַע וְכֶרֶם לֹא תִזְמַר: ... וְכִי תֹאמְרוּ מֵה לֹאכֹל בְּשָׁנָה הַשְּׁבִיעִית הֵן לֹא נִזְרַע וְלֹא נֶאֱסַף אֶת תְּבוּאָתֵנוּ: וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם בְּשָׁנָה הַשְּׁשִׁית וְעָשִׂיתָ אֶת תְּבוּאָהּ לְשֵׁלֶשׁ הַשָּׁנִים:"

שש שנים עם ישראל משמש כחייליו של משיח בן יוסף והוא חורש וזורע בקרקע וזומר את הכרם. בתורה מובטח שערב שנת השמיטה תהיה מצויה ברכה כלכלית (- "וְצִוִּיתִי אֶת בְּרַכְתִּי לָכֶם"), ולאחריה בשנה השביעית עם ישראל נצטווה ללבוש את מדי חייליו של משיח בן דויד. כלומר, לשבות ממלאכות השדה והכרם - ולפעול פעילות רוחנית. ערב שנת השמיטה כאשר מתקרב מועד קיום מצוות השמיטה, מתעוררת השאלה - האם מצויה מספיק ברכה כלכלית שתאפשר את קיום מצות השמיטה כהילכתה. ושאלה זו מרומזת בדיון האם צריך "לעבר את השנה".

משמעות הדיון היא החקירה - האם הגיע כבר "חודש אדר של הגאולה" - שבו יש כבר מספיק ברכה כלכלית שתאפשר לפשוט את "עור השור" של משיח בן יוסף; ולפעול כחייליו של משיח בן דויד בפעילות רוחנית בתורה ובתפילה.

בקרב חכמי ישראל מצויות שתי גישות. גישה אחת אינה קושרת בשום אופן את קיום מצוות השמיטה בשאלה האם מצויה מראש ברכה כלכלית שתאפשר את קיום המצווה הזו. ולעומתה גישה אחרת, שמצריכה ידיעה מראש שקיימת ברכה כלכלית שתאפשר את קיום מצוות השמיטה. (ובמיוחד בזמן שלאחר החורבן - שלפי שיטות רבות מצוות השמיטה קיימת אז מדברי חכמים בלבד).

לדעת בעלי הגישה השניה, אם אין מספיק ברכה כלכלית - עם ישראל זקוק ל"אסיא" ("רפואה"). ולכן צריך למצוא דרך שתאפשר ל"משיח בן יוסף" להמשיך במלאכות הקרקע גם בשנה השביעית.

ה"מפגשים" וה"היתרים"

המפגש הראשון מציג את "היתר המכירה". ולפיו, אם בעל הקרקע היהודי מכר את שדהו לנכרי, והשדה אינה שייכת לו בשנת השמיטה; הוא רשאי לחרוש בה בתור שכירו של הנכרי. בסוגיה במסכת גיטין מבואר שהאמורא רב חולק על היתר כזה, וריש לקיש החמיר כאותה ידיעה, ולכן הוא דן את החורש - לכף חובה. אולם רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק קבלו את ה"היתר" הזה, ולכן הם דנו את החורש לכף זכות. ובעל ספר התרומה (ר' ברוך ב"ר יצחק מגרמזיא) בהלכות ארץ ישראל - פוסק כמותם להלכה. והוא מפרש את ההיתר הזה כהיתר כוללני; ולפיו, אחרי שהקרקע נמכרה לנכרי - כל המלאכות מותרות כדרכן.

המפגש השני מציג בעלי גישה אחרת, שמצד אחד הם רוצים לאפשר לחייליו של משיח בן יוסף להמשיך לעמול בשדה ובכרם; אך מצד שני הם אינם רוצים שיהודי ימכור את קרקעו לנכרי, או שהם סבורים שגם אם הקרקע שייכת לגוי אסור ליהודי לעבוד בה לכתחילה.

בעלי שיטה זו מחפשים אופנים אחרים להתיר את המלאכות בשביעית. ואחד מהם הוא כאשר המלאכה נעשית שלא לשם הצורך הרגיל (וראה בשפת אמת למסכת שבת דף עג, ב). חלק מהחכמים הללו מתירים גם את מלאכת הזמירה בתנאי שהיא נעשית לשם שימוש בענפים שנגזמו לייצור עקל בית הבד. בירושלמי מבואר שרבי עקיבא לא התיר זאת במלאכת הזמירה - (שהיא מהמלאכות הבודדות שנאסרו בשמיטה מן התורה עצמה); וריש לקיש שהיה סבור כמוהו דן את הזומר לכף חובה. אולם רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק התירו זאת גם במלאכת הזמירה עצמה, ולכן הם דנו את הזומר לכף זכות.

ריש לקיש ובעיית ההכרה בהחלטות הכינוס

רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק היו סבורים שריש לקיש שדן את האנשים לכף חובה - אינו חש במצוקות השעה שמצדיקות את ה"אסיא" (רפואה) שבהיתרים השונים; ולפיכך, הם הגדירו אותו כ"טרדן". וכאשר נערך כינוס הרבנים - שבו דנו בשאלה האם גם בשנת השמיטה המתקרבת יש להכיר בשני סוגי ה"היתרים" הללו - הם לא צירפו אותו לכינוס.

וריש לקיש מצידו, התלבט האם להכיר בהחלטות שלהם. לשיטתו של ריש לקיש "רועי בקר" שמלמדים זכות על "היתרים" בעייתיים כאלו הם "רשעים", וממילא אין להחלטות הכינוס שלהם תוקף הלכתי. ריש לקיש היה מודע לכך, שגם בכינוס שנערך לפני השמיטות הקודמות - ההחלטה שצריך "לעבר את השנה" (כלומר, לקבל את ה"היתרים" השונים) התקבלה על ידי "רועי בקר". כלומר על ידי חכמים שהם מנהיגי צבור שפועל את פעולותיו של משיח בן יוסף. אולם אז חכמים אחרים, שאינם מנהיגים של צבור כזה ואינם מוגדרים כ"רועי בקר", הכירו בהחלטות הכינוס של "רועי הבקר"; ולכן היה תוקף להחלטות הכינוס. וממילא הכסף המזומן שהיה מתגלגל בין המוכרים והקונים של התוצרים החקלאיים ובין שאר הקונים שבשוק - לא היה נחשב ל"דמי שביעית"; ולא היה חייב בביעור מן העולם בהגיע זמן ביעור פירות שביעית.

אולם באותה השמיטה, ריש לקיש לא שמע שחכמים שאינם "רועי בקר" הכירו בהחלטות הכינוס. ולפיכך ריש לקיש לא ידע כיצד יש לנהוג בכסף המזומן שמתגלגל בין האנשים, ובמה שנקנה תמורתו. והאם מי שאינו מכיר בהחלטות "קשר רשעים" של "רועי בקר", צריך לבער מהעולם את המעות שבידו ואת מה שקנה באותן המעות - בהגיע זמן ביעור פירות שביעית.

רבי יוחנן השיב לריש לקיש "זו צרה". ניתן להבין כאלו רבי יוחנן אישר את דברי ריש לקיש; אולם ניתן להבין אותם באופן אחר. וסיוע להבנה האחרת הם דברי רבי יוחנן לרבי חייא בר זרנוקי ולרבי שמעון בן יהוצדק: "ואם היה קורא לכם 'רועי צאן' מה הייתי אומר לו?!"

במאמר "[המתמטיקה של רועי הבקר והצאן](#)" התבאר שה "צאן" הוא בהמה שאינה מסייעת לאדם באמצעות כוחה ועבודתה. והתואר "רועי צאן" מתייחס למנהיגים של צבור שאינם סומך על פעילות גשמית אלא על פעילות רוחנית – צבור שהם חייליו של משיח בן דויד.

רבי עקיבא ראה בתואר "רועה צאן" כתואר של כבוד מפני שלדעתו האידיאל הוא להיות תמיד מחייליו של משיח בן דויד.⁷ ר' עקיבא היה ידוע כמחמיר בכמה עניינים בשביעית. הוא היה אוסר מן התורה את ספיחי הירקות כבר בהיכנס שנת השמיטה.⁸ והוא היה זה שאסר את הזמירה לשם עקל בית הבד.⁹ ריש לקיש הזדהה עם פסיקתו של ר' עקיבא. אך כשם שריש לקיש כינה את החכמים שהיו מנהיגי צבור של חייליו של משיח בן יוסף בתואר "רועי בקר" במשמעות שלילית, כך החכמים הללו כינו את ריש לקיש ואת מנהיגי הצבור של עמלי התורה (חייליו של משיח בן דויד) בתואר "רועי צאן" במשמעות שלילית. ולדעתם, החכמים שמחמירים כריש לקיש רוצים להביא את משיח בן דויד "בְּלֹא זְמַנָּה" (לפני זמנו) – עוד לפני שהגיע "חודש אדר של הגאולה". וכבר ננטשו כמה מקומות שתושביהם החמירו כשיטת אותם "רועי צאן".

כוונת רבי יוחנן באומרו "זו צרה" היתה, שזו צרה שריש לקיש וחביריו מכנים את חכמי הצבור האחר בכינויים שיש בהם מן הלעג כ"רועי בקר", וזו צרה שחכמי הצבור האחר מכנים את ריש לקיש וחביריו בכינוי שיש בו מן הלעג כ"רועי צאן". וזו צרה שיש חכמים שסבורים ש"רועי הבקר" (מנהיגי הצבור של חייליו של משיח בן יוסף) הם "רשעים", ואין ל"היתרים" שלהם שום תוקף. משום שהקב"ה מוליד את מנהיגיו של כל צבור בדרך שמתאימה להם ושומר אותם ממכשול. ולפיכך, אין מכשול ב"היתרים" השונים, ואין צורך לבער את המטבעות והמוצרים האחרים שמצויים בידי האנשים מחמת החשש שהם "דמי שביעית" או שנקנו בהם. וכעין כך משמע גם במכתבו של הצדיק הירושלמי הרב אשר פריינד זצוקל"ה (אמרי אשר, מכתב ל"א. הוצאת מערכת החברותא, תשרי תשס"ח):

"... בודאי ידוע לך ידידי כי כל הנחלים הולכים אל הים, והרבה דרכים נסללו במשך הדורות ע"י הצדיקים האמיתיים מנהיגי עם ישראל שנשלחו להורותנו הדרך להגיע אל תכלית ותיקון נפשנו, וכל אחד נמשך לדרך המולכת אותו ו"השייכת" לו מטעם שורש נשמתו וגלגוליו. והקב"ה מנהיג ומוליד את כל המנהיגים את קהילתם בדרך המסוגלת להם ושומר אותם מכל רע ולא מביאם ח"ו לידי מכשול בדרכם, אם מדובקים הם בהשי"ת ובמשה עבדו".

¹ כמבואר בירושלמי שביעית (פ"ד ה"א): "רבי יוסה בשם מנחם: ר' עקיבא עבד כשיטתיה, חמא חד איזמר כרמא אמר ליה – ולית אסיר?! אמר ליה: 'לעקלין אנא בעי'. (אמר לו ר' עקיבא) - 'הלב יודע אם לעקול אם לעקולקלות!!'"
² וכן הקשו התוספות במסכת עבודה זרה דף נט, א

³ ואמנם בעלי התוספות כתבו (שם) שרבי שמעון בן יהוצדק ורבי חייא בר זרנוקי ערכו בחוץ לארץ רק את החישוב המתמטי, אולם התירוץ הזה אינו מתאים לפסיקת הרמב"ם (הלכות קידוש החודש א, ח) – שלדעתו גם החישוב המתמטי מעכב, כמבואר בשו"ת ציץ אליעזר (חלק ב סימן כז, ה).

⁴ ובאותו המאמר "[המכוער וספר הגאולה](#)" התבאר מדוע אין סתירה בין דברי הירושלמי שר' מאיר "מת באסיא" ונקבר שם על "שפת הים" – לבין מסורת הדורות שר' מאיר קבור בארץ ישראל סמוך לטבריה.

⁵ וזו לשון המעשה בירושלמי בתרגום חופשי: "אמר ר' קריספדא בשם רבי יוחנן מעשה ועיברו את השנה **שלושה רועי בקר**. אחד אמר: אם הזריעה המוקדמת והזריעה המאוחרת מניצים מהקרקע כאחד - זהו מזג האוויר שמתאים לחודש אדר, ואם לא - אין זה אדר. ואחד אמר: אם השור קם בבוקר ויוצא למות בשלג, ובצהרים הוא ישן בצל התאנה ופושט את עורו מרוב חום - זהו אדר, ולא - אין זה אדר. ואחד אמר: אם כשיש רוח קדים קשה מאוד, אתה נופח הבל מפיך ומפשיך אותה - זהו אדר, ולא - אין זה אדר. ואחר כך סיכמו ואמרו: אנו רואים שעדיין לא הגיע אף אחד מהסימנים האלו. ועיברו את השנה על פיהם.

⁶ "דכל מאן דנחית מדרגה דהוה קאים ביה קרי ביה מיתה" (ספר "תורת חכם", דף כ, א)

⁷ וכמו כן, רבי עקיבא לא ראה בפעילות הגשמית הרגילה דרך ראויה להשגת העושר, ולדעתו יש להשיג את העושר בדרך של בטחון בה' כמבואר בסוגיה בנדרים (דף נ, א): "מן שית מילי איעתר רבי עקיבא: מן כלבא שבוע; מן אילא דספינתא..."

⁸ כמבואר בסוגיה בפסחים (דף נא, ב): "דתניא: 'הן לא נזרע ולא נאסף את תבואתנו' - אמר רבי עקיבא: וכי מאחר שאין זורעין - מהיכא אוספין? - מכאן לספיחין שהן אסורין."

⁹ כמבואר בירושלמי שביעית (פ"ד ה"א): "רבי יוסה בשם מנחם: ר' עקיבא עבד כשיטתיה, חמא חד איזמר כרמא אמר ליה – ולית אסיר?! אמר ליה: 'לעקלין אנא בעי'. (אמר לו ר' עקיבא) - 'הלב יודע אם לעקול אם לעקולקלות!!'"

שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"ג)

Quito, Ecuador

קיטו, אקוודור

שבט תשנ"ג

מקום קביעת המזוזה כאשר לא ניתן לקובעה במזוזת הפתח

שאלה

הדלת העומדת בין המטבח לחדר אכילה, לא נסגרת באופן הרגיל, אלא כשפותחים אותה היא חוזרת אחורה וקדימה כמה פעמים ולכן המזוזה תמיד נופלת. מה לעשות במקרה הזה?

תשובה

אם אפשר לקבוע את המזוזה במקום שהדלת לא תפיל אותה כל הזמן, כגון לחקוק אותה בתוך הכותל, או לקבוע אותה במסגרת הדלת, מן הצד, חייבים לעשות כן, כדי לצאת ידי כל ספק.¹
אם אי-אפשר לעשות את התיקונים הללו, נראה שחייבים לקבוע את המזוזה במקומה ולחזור ולקבוע אותה כל אימת שרואים, שהיא עומדת ליפול. אבל נראה שאסור לברך על קביעה זו, הואיל ויש ספק, אם מקיימים את המצוה על ידיה.² ואם המזוזה נופלת מיד, פטורים מלקבוע שם מזוזה, שכן "אונס רחמנא פטריה". ונראה שאין אתה חייב לעשות מעשה כדי לפטור את הפתח הזה מחיובו (כגון ע"י הסרת הדלתות - לשיטת הרמב"ם)³, או כדי לאפשר את קיום המצוה כהלכתה (כגון ע"י החלפת הדלתות בדלתות מסוג אחר)⁴.

¹ עיין מה שכתבנו בתשובה לשאלה קלב.

² שיש לומר, שאין זו קביעות, הואיל והיא עומדת ליפול מפעם לפעם. ועיין "דעת קדושים" (סי' רפט"ס ק"טו) שכתב, שאולי גבול קביעות הוא כמו לגבי מחיצה שצריכה להיות ראויה לעמוד ברוח שאינה מצויה (ואפשר שצריך לומר "ברוח מצויה", וצ"ע), עד כאן תורף דבריו. ונראה שחזרת הדלת אינה טובה מרוח מצויה, ולכן אין כאן קביעות. וכל זה לפוסקים שמצריכים קביעות בעשיית מזוזה, היינו "דעת קדושים" (שם), וכך הוכיח ה"גדולי הקדש" (שם ס"ק י) מלשון הרמב"ם והטור. וב"מקדש מעט" (שם ס"ק כו) כתב שכן מוכרחת דעת השו"ע, וכן העלה ה"ערוך השולחן" (שם ס"ק טו) וה"שאלת יעב"ץ" (ח"א סי' לו), ומהרש"ם (ח"ד סי' קלט) כתב שלכל הפחות ידי ספק לא יצאנו. אבל לפוסקים שאין צריך קביעות במזוזה אלא למצוה מן המובחר (ב"ח בסי' רפט), ומביאו הש"ך ס"ק ז' ובשו"ת "דרכי נועם" יו"ד סי' טז, ומשמע קצת שה"שבט הלוי" מצדד כמתם בח"ד סי' קמג), נראה שיוצאים שפיר על-ידי קביעות כזאת, אעפ"י שידוע, שתנועות הדלת יפילו את המזוזה לאחר זמן, ולכן נראה לקבוע אותה, אבל בלי ברכה, כמו שכתבנו.

³ נראה שעל הצד שאין יוצאים די המצוה על-ידי קביעה כזאת, כמו שכתבנו בהערה 2, דינו כאנוס, ובאונס במצוות ציצית ראינו שאין איסור על לבישת בגד שהאונס מונע ממנו להטיל בו ציצית, וכן במזוזה - אין איסור ליכנס לבית, ואין צריך לעשות מעשה לפטור את עצמו מחיובה. כמו כן מצאנו בציצית בבגד של פשתן שלפי ר"ת חכמים גזרו שלא להטיל בו ציצית (תוס' שבת כה ע"ב ד"ה סדין, ועיין שו"ת הרא"ש כלל שני סי' ח), ולא מצאנו שחכמים חייבו להסיר אחת הכנפות כדי לפטור את הבגד מחיובו, הרי רואים אנו שאם הוא אנוס מלקיים המצוה, אין צד לחייב אותו לפטור את עצמו מעצם החיוב. וכן מצאנו במרדכי בהלק"ט (בפרק התכלת ס' תתקמד) שאם נקראה ציצית בשבת, מותר להמשיך ללבוש את הבגד ואין צריך להסירו, שאינו עובר, הואיל ועכשיו אי-אפשר להטיל בו ציצית (עיין כל זה סוף סי' יג באו"ח). וכתוב שם במרדכי: "וכן במזוזה ומעקה, ותדע דאטו בלא מזוזה יאסר ליכנס לבית, אלא בעמוד ועשה קאי, ותו לא", עכ"ל.

⁴ אף-על-פי שמצאנו, שאדם שאין לו מים חייבוהו ללכת מיל כדי ליטול ידיים, וכן לעניין תפילה בציבור, הרי לא מצאנו שאדם חייב לבנות לו גג-צירים לפתוח או לסגור מעל סוכתו, כדי לאפשר לעצמו ליכנס לסוכה מיד כאשר הגשם נפסק, ולכן צריכים לאמור שחייבו אדם לעשות מאמץ קטן להתחייב במצוה, שהוא פטור ממנה באונס, אבל לא מאמץ גדול, ונראה שהחלפת דלתות הוי מאמץ גדול, ואינו חייב לעשותו. ועיין "שפת אמת" (סוכה כח ע"ב) שאם ירד גשם לסוכתו, אבל יש סוכה אחרת ששם אין הגשם יורד, אינו חייב ללכת לסוכה ההיא לחייב את עצמו במצוה.

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,

הרב משה ארנרייך הרב יוסף כרמל
ראשי הכולל

גם אני מאשר:
הרב שאול ישראלי

שו"ת "במראה הבזק", חלקים א' - ו'

תשובות לשאלות מרבני הגולה. השאלות מבטאות את המצב מיוחד של קהילות ישראל בכל קצוות תבל בימינו אנו. התשובות מתמודדות עם המציאות בעולם מודרני מתפתח בדרך של "דרכיה דרכי נעם". הספרים עוסקים בארבעת חלקי ה"שלחן ערוך" תוך ניסיון לקחת בחשבון גם את החלק החמישי ההופך את התורה ל"תורת חיים".
מחיר מבצע לששת הכרכים במקום 360 ₪ 300 ₪ (לחץ לקניה)